

Investigating the official effect of Isfahan metropolis on the accepted institutions of strategic planning with future research

Mohammad Banaeian Mofrad¹ | Shirin Toghyani² | Hamid Saberi³

1. Department of Urbanism, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran .E-mail: mbanaeiann@gmail.com

2. **Corresponding Author** Department of Urban Planning, Faculty of Art, Architecture and Urban Planning, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. E-mail: toghyani.shirin@par.iaun.ac.ir

3. Department of Geography, Tourism Research Center, Urban Planning, Najafabad branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. E-mail: h_saberi@par.iaun.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	Cultivating new development paths in urban areas requires a strategic planning process, strategic planning is considered as one of the executive steps of future research through the presence, participation, and awareness raising of citizens in different fields. In this sense, future research is not a substitute for strategic planning; but rather its content in which the strategy is formulated. This research is applied in terms of its purpose and descriptive-analytical research in terms of its methodology, which by studying the theoretical foundations and using the Delphi method, influential indicators and variables in strategic planning in the form of 4 general dimensions(physical, socio-cultural, institutional management and structural-process) and 39 items or sub-indices were extracted. The analysis of the data collected in the current research was done by statistical tests such as cross-effects analysis and structural equations, GWR tool from the spatial statistics collection, etc., with the help of Micmac, Smart PLS, GIS, and SPSS software. The results of modeling the effects of official institutions on the future of research showed that "transparency of goals, policies and official and unofficial instructions of the organization" had the greatest contribution to the direct and indirect effectiveness of future research in Isfahan. Also, the results of the effective spatial analysis on the expansion of strategic planning in the city of Isfahan showed that the managerial-institutional dimension would have significant effects on the expansion of strategic planning in the city of Isfahan, and the socio-cultural index is the most important indicators influencing strategic planning at the level of this city.
Article history: Received Received in revised form Accepted Published online	
Keywords: <i>Modeling,</i> <i>feasibility,</i> <i>spatial planning,</i> <i>future research</i> <i>Isfahan</i>	

Cite this article: Banaeian Mofrad, M., Toghyani, Sh., & Saberi, H.(2024). Modeling the effects and analyzing the process of official institutions on the realization of the spatial system of the Isfahan metropolis with a future research approach, *Town and Country Planning*,...(),.....DOI:

DOI: <http://doi.org/JTCP-202410-670476> (R1)

بررسی اثر نهادهای رسمی کلانشهر اصفهان بر تحقق پذیری برنامه‌ریزی راهبردی با رویکرد

آینده‌پژوهی

محمد بنایان مفرد^۱ | شیرین طغیانی^۲ | حمید صابری^۳

۱. گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران، رایانامه: mbanaciann@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران. رایانامه: toghyani.shirin@par.iaun.ac.ir

۳. گروه جغرافیا، مرکز تحقیقات گردشگری، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران. رایانامه: h_saberi@par.iaun.ac.ir

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

تاریخ بازنگری:

تاریخ پذیرش:

تاریخ انتشار:

کلید واژه:

مدلسازی،

تحقق پذیری،

برنامه‌ریزی فضایی،

آینده پژوهی،

اصفهان

برورش مسیرهای توسعه جدید در مناطق شهری، نیازمند یک فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی می‌باشد، برنامه‌ریزی راهبردی به عنوان یکی از مراحل اجرایی آینده‌پژوهی و به وسیله حضور، مشارکت و ارتقاء آگاهی شهروندان در عرصه‌های مختلف محسوب می‌گردد. از این نظر آینده‌پژوهی جایگزین برنامه‌ریزی راهبردی نیست؛ بلکه محتوای آن را که در آن ستراتیژی تدوین می‌سازد. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش شناسی پژوهش توصیفی تحلیلی می‌باشد، که با مطالعه در میانی نظری و با استفاده از روش دلفی شاخص‌ها و متغیرهای تأثیرگذار در برنامه‌ریزی راهبردی در قالب ۴ بعد کلی (کالبدی، اجتماعی- فرهنگی، مدیریتی نهادی و ساختاری-فرآیندی) و ۳۹ گویه یا زیر شاخص استخراج گردید. تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده در پژوهش حاضر به وسیله آزمون‌های آماری همچون تحلیل اثرات متقاطع و معادلات ساختاری، ابزار GWR از مجموعه آمار فضایی و... به کمک نرم افزار GIS.Smart PLS، Micmac و SPSS، استفاده شد. نتایج مدل سازی اثرات نهادی رسمی بر آینده پژوهش نشان داد، که عامل " شفافیت اهداف، سیاست‌ها و دستورالعمل‌های رسمی و غیر رسمی سازمان" بیشترین سهم را در اثر پذیری مستقیم و غیرمستقیم آینده پژوهی در سطح شهر اصفهان را داشته‌اند. همچنین نتایج تحلیل فضایی مؤثر بر میزان گسترش برنامه‌ریزی راهبردی شهر اصفهان نشان داد، که بعد مدیریتی- نهادی اثرات قابل توجهی بر گسترش برنامه‌ریزی راهبردی شهر اصفهان خواهد داشت و شاخص اجتماعی فرهنگی مهم‌ترین شاخص‌های تأثیر گذار بر برنامه‌ریزی راهبردی در سطح این شهر می‌باشد.

استناد: بنایان مفرد، محمد؛ طغیانی، شیرین؛ صابری، حمید. (۱۴۰۳). مدلسازی اثرات و تحلیل روند نهادهای رسمی بر تحقق پذیری نظام فضایی کلانشهر اصفهان با

رویکرد آینده پژوهی، مجله علمی آمایش سرزمین،(۱).....

DOI: <http://doi.org/JTCP-202410-670476> (R1)

© نویسندگان.

DOI: <http://doi.org/JTCP-202410-670476> (R1)

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

بررسی اثر نهادهای رسمی کلانشهر اصفهان بر تحقق پذیری برنامه‌ریزی راهبردی با رویکرد آینده‌پژوهی

چکیده

پرورش مسیرهای توسعه جدید در مناطق شهری، نیازمند یک فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی می‌باشد، برنامه‌ریزی راهبردی به عنوان یکی از مراحل اجرایی آینده‌پژوهی و به وسیله حضور، مشارکت و ارتقاء آگاهی شهروندان در عرصه‌های مختلف محسوب می‌گردد. از این نظر آینده‌پژوهی جایگزین برنامه‌ریزی راهبردی نیست؛ بلکه محتوای آن را که در آن استراتژی تدوین می‌سازد. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش شناسی پژوهش توصیفی تحلیلی می‌باشد، که با مطالعه در مبانی نظری و با استفاده از روش دلفی شاخص‌ها و متغیرهای تأثیرگذار در برنامه‌ریزی راهبردی در قالب ۴ بعد کلی (کالبدی، اجتماعی- فرهنگی، مدیریتی نهادی و ساختاری-فرآیندی) و ۳۹ گویه یا زیر شاخص استخراج گردید. تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده در پژوهش حاضر به وسیله آزمون‌های آماری همچون تحلیل اثرات متقاطع و معادلات ساختاری، ابزار GWR از مجموعه آمار فضایی و... به کمک نرم افزار GIS, Smart PLS, Micmac و SPSS، استفاده شد. نتایج مدل سازی اثرات نهاد های رسمی بر آینده پژوهش نشان داد، که عامل "شفافیت اهداف، سیاست‌ها و دستورالعمل‌های رسمی و غیر رسمی سازمان" بیشترین سهم را در اثر پذیری مستقیم و غیرمستقیم آینده پژوهی در سطح شهر اصفهان را داشته‌اند. همچنین نتایج تحلیل فضایی مؤثر بر میزان گسترش برنامه‌ریزی راهبردی شهر اصفهان نشان داد، که بعد مدیریتی-نهادی اثرات قابل توجهی بر گسترش برنامه‌ریزی راهبردی شهر اصفهان خواهد داشت و شاخص اجتماعی فرهنگی مهم‌ترین شاخص‌های تأثیر گذار بر برنامه‌ریزی راهبردی در سطح این شهر می‌باشد.

کلید واژگان: نهادهای رسمی، تحقق پذیری، برنامه‌ریزی راهبردی، آینده پژوهی، اصفهان

مقدمه و بیان مسأله

شهرها در سراسر جهان، از پویاترین سیستم‌ها می‌باشند (Akinsulire, et al 2024:p121) و با توجه به اینکه شهرها و مسائل آنها، فراتر از تمرکز، الگوهای تعاملات روزمره در فضا یا ساختارهای فیزیکی، افراد و فعالیت‌های انسانی می‌باشند (حجی‌پور و همکاران، ۱۴۰۰ ص ۱۱۹)؛ شاهد گسترش روزافزون و بروز مسائل جدی در خصوص پایداری شهری، بواسطه‌ی رشد تحمیل شده جمعیت هستیم (Verburg & Overmars, 2009 pp1167). پرورش مسیرهای توسعه جدید مناطق شهری، مستلزم یک فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی است، که با انواع مختلفی از عدم قطعیت‌ها مشخص می‌شود (Sisto et al, 2022 p11)، در این زمینه، شبیه‌سازی‌های مبتنی بر سناریو از روندهای مؤثر بر تحقق برنامه‌ریزی راهبردی در آینده به عنوان یک رویکرد پرکاربرد برای کشف و ترسیم عدم قطعیت‌ها در ساختار برنامه‌ریزی شهری از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد (Price et al, 2015, p32)، لذا در طراحی سناریوها با بهره‌گیری از برنامه‌ریزی راهبردی می‌توان شبیه‌سازی‌های مؤثرتری از تحولات آینده شهرها را در امر در برنامه‌ریزی کلانشهرها دخالت داد (Hersperger et al, 2019, p9). در سراسر جهان، مناطق شهری به شبیه‌سازی‌های مبتنی بر سناریو در جهت درک و مقابله با روندهای مؤثر بر تحقق برنامه‌ریزی راهبردی در آینده نیاز دارند، (مهارتی و همکاران، ۱۳۹۱ ص ۷۱) در حالی که سناریوها نیروهای محرک مختلفی را در جهت شبیه‌سازی تغییر روندها فراهم می‌آورند، برنامه‌ریزی راهبردی توجه محدودی را به خود جلب کرده است (Lingua and Caruso, 2022, p13). ادغام برنامه‌ریزی راهبردی در سناریوها، ساختارها و مدل‌های برنامه‌ریزی شهری، منجر به ارزیابی نتایج احتمالی، شیوه‌ها و سیاست‌های برنامه‌ریزی فعلی و همچنین نتایج انتخاب‌های

سرمایه‌گذاری، قبل از عملی شدن، خواهد شد (Zhang et al, 2011, p126). ادغام برنامه‌ریزی راهبردی در مدل‌های ساختار برنامه‌ریزی کلانشهرها نیز می‌تواند، دقت شبیه‌سازی‌ها را بهبود بخشد (Onsted & Chowdhury, 2014, p171). از اینرو می‌توان اذعان داشت؛ روش‌ها و رویکردهای مرتبط با آینده‌پژوهی، پیش‌زمینه‌ای برای تفکر راهبردی است (همقدم و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۳۳). بنابراین می‌توان اینگونه برداشت کرد، آینده‌پژوهی جایگزین برنامه‌ریزی راهبردی نیست؛ بلکه موجب کاربردی‌تر و غنی‌تر شدن محتوای برنامه‌ریزی راهبردی می‌شود (Daift Weick, 1984, p285) و با توجه به اینکه وجود فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی و مشارکت بخش‌های مختلف؛ با انعطاف‌پذیری در برابر نظرات متفاوت و شفافیت، به منظور رسیدن به یک نقطه مشترک بین ذینفعان مختلف، از الزامات برنامه‌ریزی راهبردی می‌باشد (HABITAT-UN, 2011, p29)؛ می‌توان اذعان داشت؛ آنچه آینده‌پژوهی راهبردی را از انواع دیگر آینده‌پژوهی متمایز می‌سازد، توانایی آن در کمک به سازمان‌های (بزرگ) به منظور تعریف شرایط مبارزه و جهت‌دهی به مسیر می‌باشد (Kuosa, 2014, p153) در نظام تمرکزگرای برنامه‌ریزی توسعه شهری در ایران و محتوی مدیریت برنامه‌ها در سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی؛ الزام برای مشارکت بین سازمان‌ها، نهادهای محلی، دولتی و مردم وجود ندارد، که این امر نیازمند توجه و بررسی بیشتر می‌باشد (الیاس زاده مقدم، ۱۳۹۲: ۱۳۹). در شهر اصفهان، با توجه به مشکلات ناشی از برنامه‌ریزی و طرح‌های سنتی در سال‌های اخیر به ویژه عدم ضمانت اجرایی برنامه‌ریزی‌ها و طرح‌های سنتی، عدم تحقق کامل کاربری‌های خدماتی، نظارت ناکافی به اجرای دقیق و درست برنامه‌ها، مشارکت کم‌رنگ شهروندان اصفهانی در مباحث مربوط به شهر اصفهان و عدم توجه به منابع مالی و درآمد پایدار مدیریت شهری، بازنگری در نحوه تهیه برنامه‌ها در شهر اصفهان ضرورت می‌یابد. لذا این پژوهش بر آن است، که با تحلیل اثرات و مدلسازی؛ به بررسی اثر روندهای نهادی - رسمی کلانشهر اصفهان بر نظام تحقق‌پذیری برنامه‌ریزی راهبردی با رویکرد آینده‌پژوهی می‌باشد.

پیشینه نظری پژوهش

تویدو^۱ (۲۰۱۳) در مقاله‌ای به بررسی برنامه‌ریزی فضایی راهبردی در نواحی بحرانی: تمایلات جاری از نواحی کلانشهر تسالونیکه پرداخت و نشان داد، مشکلات این کلانشهر، اثرات بحرانی اقتصادی است. اهداف راهبردی بلند مدت عبارتند از: ارتقا توسعه، رقابت و نوآوری، ارتقا انسجام اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی. اراکاپاسی (۲۰۱۵) در مقاله‌ای به بررسی رویکردهای نهادی و منطقی به مسائل برنامه‌ریزی در ترکیه پرداخت و دریافت که سیستم‌های برنامه‌ریزی برای ایجاد هماهنگی بین تصمیمات فضایی و راهبردی نیاز به ساختار نهادی - حقوقی جدید دارد. تضادهای اقتداری بین سازمان - ها باید حذف شود. آلیسون تودز (۲۰۱۷) در مقاله‌ای به بررسی شکل دادن به رشد محیطی؟ برنامه‌ریزی فضایی استراتژیک در یک شهر - منطقه آفریقای جنوبی پرداخت و دریافت که برخلاف مفروضات مبنی بر اینکه برنامه‌ریزی راهبردی، می‌تواند رشد را به همراه داشته باشد. بیبری (۲۰۲۲) در مقاله به بررسی نواحی زیست محیطی و اکو شهرهای هوشمند مبتنی بر داده: رویکردهای نوظهور پرداخت و به این نتایج دست یافت که برنامه‌ریزی راهبردی و ارزیابی هوشمند مبتنی بر داده، به لطف نقش اثبات شده دارای پتانسیل زیادی برای تسهیل پیشرفت در جهت دستیابی به اهداف پایداری می‌باشد. اوندرجیکووا و همکاران (۲۰۲۴)، در مقاله‌ای به بررسی توسعه یک مدل مفهومی برای سیستم مدیریت اطلاعات در پروژه‌های برنامه‌ریزی فضایی. مطالعه موردی پروژه ساخت شهر پرداختند و به این یافته‌ها دست یافتند، که اهمیت

^۱Thoidou

^۲Todes

^۳Bibri

^۴Yehorchenkova

فزاینده مدیریت اطلاعات در تلاش‌های برنامه‌ریزی فضایی معاصر می‌باشد. و تأکید دارد، این تلاش‌ها برای پیشبرد فرآیندهای توسعه شهری در دنیایی که به طور فزاینده‌ای اطلاعات محور است، حیاتی هستند. لو و همکاران (۲۰۲۴) در مقاله‌ای به بررسی ناوبری انقباض شهری: عوامل تأثیرگذار فضایی و اولویت‌های استراتژیک برای عملکرد فضایی شهری در استان هیلونگجیانگ، چین پرداختند. آنها دریافتند که مقیاس فضایی شهری بیشترین تأثیر را بر عملکرد فضایی شهرهای در حال کوچک شدن دارد. قدمی و سیاه‌گلی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای به بررسی ارزیابی عوامل موثر بر برنامه‌ریزی استراتژیک در ایران پرداختند و دریافتند که مهمترین عوامل ناکارآمدی برنامه‌های جامع عبارتند از: نگاه سخت افزاری به توسعه شهری، عدم هماهنگی مهارت و منابع و نگرش آمرانه. با مقایسات زوجی معیار (تحلیل سوات)، معیار مدیریتی در اولویت اول قرار گرفت. در تحلیل همبستگی، مهمترین مانع پیش رو در برنامه‌ریزی راهبردی معیار نگرشی - دانشی است. اصلاح ساختار جهت ارتقای خدمات رسانی، بهبود مدیریت هزینه و آمادگی تغییر سازمان مدیریتی بخشی از پیشنهادات در بستر نهادی معرفی شد. شگوهی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای به بررسی برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه شهر بیرجند براساس رویکرد راهبرد توسعه شهر با مدل SWOT و QSPM پرداختند و دریافتند که استراتژی‌های مناسب برای برون رفت از این وضعیت تدوین و اولویت‌بندی شدند که برپایه فرآیند مشارکتی و نهادی (ایجاد مشوق‌های مالی و قانونی، هماهنگی سازمان‌های شهری و بستر مناسب مشارکت شهروندان و...) است. - دانیالی و شریف‌زادگان، (۱۳۹۸)، در مقاله‌ای به بررسی برنامه‌ریزی راهبردی توسعه شهری مبتنی بر رویکرد سناریونویسی (مطالعه موردی: شهر قزوین) پرداختند و به این نتایج رسیدند که براساس سناریوی برتر (جلوگیری از ورود آلودگی به رودخانه‌ها و بهره‌گیری مناسب از مسیلهای درون شهری، افزایش فضای سبز و حفظ باغات سنتی، افزایش خدمات و صنایع دانش‌بنیان، توجه به پتانسیل‌های گردشگری و توسعه آن، و...)، چشم‌انداز و آینده مطلوب شهر قزوین (با ویژگی‌هایی همچون، قزوین شهر تاب‌آور و آماده در مواجهه با مخاطرات، قزوین شهری توسعه یافته با پایداری محیط زیست طبیعی و انسانی، قزوین شهری دارای مدیریت یکپارچه همراه با مشارکت گسترده مردم، قزوین شهری فرهنگی با اقتصادی پویا و دانش‌محور) ترسیم شده و نهایتاً راهبردهای متناسب با اهداف کلان و خرد ارائه گردید. کیانی و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله‌ای به بررسی مدل ارزیابی تحقق‌پذیری برنامه‌ریزی راهبردی در شهرسازی ایران پرداختند، و دریافتند که بررسی‌های آماری و معادلات ساختاری در پژوهش با تأکید بر چهار مؤلفه تقاضای بالقوه، ارزش افزوده، مزایای موقعیت مکانی، و توسعه؛ منجر به ارائه مدل ارزیابی تحقق‌پذیری چند بعدی شد.

جنبه نوآوری پژوهش

پژوهش حاضر از منظر بررسی روندهای نهادی رسمی به بررسی تحقق‌پذیری برنامه‌ریزی راهبردی شهر اصفهان پرداخته است، موضوعی جدید که تا کنون در شهر اصفهان پرداخته نشده و بدین سبب حائز نوآوری و خلاقیت است. به طور کلی در سه بعد نظری و علمی، روش‌شناختی، و کاربردی می‌توان نوآوری پژوهش حاضر را مورد بررسی قرار داد:

الف) بعد نظری و علمی: نوآوری در پیوند نظری ما بین مفاهیمی نظیر برنامه‌ریزی نهادی رسمی و برنامه‌ریزی راهبردی

ب) بعد روش‌شناختی: نوآوری در مواد و روش‌های تحلیل داده‌ها و اطلاعات و پیوند موضوع پژوهش با رویکرد آینده‌پژوهی

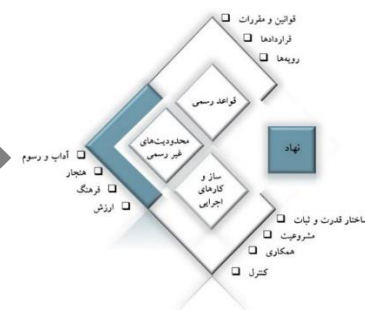
ج) بعد کاربردی: نوآوری در کاربرد نتایج پژوهش حاضر از نظر علمی در بین دانشگاهیان و متخصصین علوم شهرسازی

و برنامه‌ریزی شهری از لحاظ آکادمیک؛ و همچنین کاربرد در امر مدیریت و برنامه‌ریزی شهری شهر اصفهان که می‌تواند موجب بهبود و ارتقاء تحقق‌پذیری برنامه‌ریزی راهبردی در این شهر گردد.

مبانی نظری پژوهش

برنامه‌ریزی نهادی:

با استناد به تعریف داگلاس نورث^۶ که از تأثیرگذارترین و مهم‌ترین تعاریف، در حوزه تعریف نهاد می‌باشد، به صورت "قواعد بازی در یک جامعه" یا قراردادهای ابداع شده انسانی که کنش‌های متقابل انسانی را ساختارمند می‌کنند، معرفی می‌کنند (Krul, 2018, p78). به عبارت دیگر نهادها، محدودیت‌های ابداعی بشر می‌باشند، که تعامل‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی او را بوجود آورده‌اند و با ارائه ساختاری برای زندگی روزمره، عدم اطمینان را کاهش می‌دهند (North, & Wallis, 1994, p612). لامرز و باربور^۷ از نهادها به مثابه شیوه‌هایی که با اعتقادات پایدار، معقول و رسمی هدایت می‌شوند و از سازمان‌ها و موقعیت‌های خاص فراتر می‌رود، یاد می‌کنند. همچنین معتقد هستند، نهادها در طیف گسترده‌ای از پدیده‌های اجتماعی همچون عناصر هنجاری، فرهنگی و نظارتی آشکار می‌گردند. نهادها به عنوان الگوهای برقراری ارتباط منعکس کننده هدف منطقی هستند که رفتارها را به سمت اهداف خاصی هدایت می‌کنند (Iammers & Barbour, 2006, p357-358). در واقع، نهادها در شکل رسمی خود (نظیر حکومت و بازار)، چارچوبی را که برنامه‌ریزی در حیطه آن قدرت عمل دارد، را فراهم آورده (Joel & Oguanobi, 2024: p803)، و در شکل غیررسمی خود (نظیر آنچه در هنجارهای اجتماعی، آداب و رسوم و کاربست‌ها وجود دارند)، زمینه‌ساز عملیاتی شدن برنامه‌ریزی را فراهم می‌کنند. بنابراین، ساختار نهادی با سطح بالایی از مشارکت، ارتباطات، تبادل اطلاعات و ظرفیت نهادی تحت حمایت سازماندهی رسمی همچون قانون، نقش و سازمان‌ها شناخته می‌شود (Iammers & Karakayaci, 2015, p584).

شکل ۱. مقوله‌های تشکیل دهنده نهادها

مأخذ: برگرفته از Krul, 2018

نظریه دیدگاه برنامه‌ریزی راهبردی

مفاهیمی نظیر ساختارگرایی، نگرش‌های سیستمی، مدیریتی و نهادی، ارتباطی، عملکردگرایی، استراتژیک و آینده‌نگاری شاکله و ماهیت اصلی برنامه‌ریزی راهبردی را شکل می‌دهند (Stead, 2013: 21). همچنین در راستای دستیابی به اهداف مختلف و در مقیاس‌های گوناگون از جمله سازمان‌ها و شهرها کارایی دارد. در حقیقت، برنامه‌ریزی فضایی راهبردی به مثابه گونه‌ای از برنامه‌ریزی

^۶Douglass Cecil North, 1920-2015

^۷Iammers & Barbour

به مجموعه‌ای از اقدامات، فرآیندها و تصمیمات، در بستر شهر و اجتماعات انسانی اطلاق می‌شود که از طریق تلفیق محتوی^۸ و رویه^۹ و در طی دو مرحله یعنی طرح راهبردی و طرح عملیاتی ممکن می‌شود (Albrechts, 2004:747). نخستین بار در سال ۱۹۱۶ نلسون پی لوئیس در کتابی با عنوان "برنامه‌ریزی شهر مدرن" در خصوص برنامه‌ریزی راهبردی بحث و گفت و گو کرد (Albrechts, 2006: 1150). در رشته‌های علمی مختلف به شیوه‌های برنامه‌ریزی راهبردی مورد استفاده قرار گرفته است؛ همچنین اندیشمندان و نظریه‌پردازان براساس ویژگی‌های برنامه‌ریزی راهبردی تعاریف مختلفی از آن ارائه کرده‌اند، که در جدول شماره ۱ برخی از این تعاریف قابل مشاهده می‌باشد.

جدول ۱. نظریات مختلف در خصوص برنامه‌ریزی راهبردی

تعریف	سال	نظریه پرداز
برنامه‌ریزی راهبردی را تلاشی منظم برای تولید تصمیمات و اقدامات اساسی و برای شکل دادن به ماهیت و مسیر فعالیت سازمان در یک چارچوب قانونی می‌داند	۲۰۱۱	برایسون ^{۱۰}
برنامه ریزی راهبردی عملکرد بسیار بهتری نسبت به رویکردهای تطبیقی برنامه ریزی نشده دارد. برنامه ریزان باید فعالیت سازمان را با محیط و ظرفیت منابع سازمانی تطبیق دهند	۱۹۹۰ ۲۰۰۰ ۲۰۰۲	مک دونل ^{۱۱} فینلای ^{۱۲} کاتسیولودس ^{۱۳}
اصطلاح راهبردی به مجموعه تصمیمات و اقداماتی که در راستای یک هدف نسبت به سایرین در اولویت هستند و به عبارت دیگر موثرترین و کارآمدترین روش محسوب می‌شوند، گفته می‌شود	۲۰۱۲	آلبرج ^{۱۴} سازمان ملل
برنامه‌ریزی راهبردی را فرایند اجتماعی تعریف می‌کند که از طریق آن طیف‌های مختلفی از مردم در جایگاه‌ها و روابط نهادی متنوع برای فرایندهای طراحی برنامه در کنار هم جمع می‌شوند تا محتواها و راهبردهایی را برای مدیریت تغییرات فضایی مطرح کنند. به عبارت دیگر، برنامه ریزی راهبردی فرصتی برای ساخت ایده‌های جدید و ایجاد فرایندهایی برای به جلو راندن آنها است	۱۹۹۷	هالی ^{۱۵}
برنامه‌ریزی فضایی راهبردی را در چهار ویژگی فضایی، پایدار، یکپارچه کننده و فراگیر تعریف می‌کنند	۲۰۰۴	دیمتری و تامسون ^{۱۶}

برنامه‌ریزی راهبردی از جمله اصول اساسی مدیریت راهبردی است و به همراه مدیریت منابع، اجزا، کنترل و ارزیابی درگیر است. در واقع، برنامه‌ریزی راهبردی شامل سه ویژگی اساسی است: عوامل تعیین کننده (محیطی، نهادی و سازمانی)، مدیریتی (ساختار بندی برنامه، محتوای راهبردی و اجرا) و پیامدها (ظرفیت سازمانی و بهبود عملکرد) (Bryson et al, 2018:318). در واقع، می‌توان به شیوه دیگری هم برنامه‌ریزی راهبردی را به عنوان یک فرآیند سازمانی تعریف کرد، که شامل تعیین راهبردها و تصمیم‌گیری‌ها برای تخصیص منابع به عنوان قدم‌های اجرایی راهبردها می‌شود.

محدوده مورد مطالعه

شهر اصفهان، با جمعیتی برابر با ۱۹۶۱۲۶۰ (سال ۱۳۹۵)، مرکز استان اصفهان، با پهناهی در حدود ۲۵۰ کیلومتر مربع در قلب فلات ایران جای گرفته است (آمارنامه سال ۱۳۹۴-۱۳۹۸ شهر اصفهان). این شهر در چهارراه شمالی، جنوبی، شرقی و غربی کشور قرار دارد و در طی تاریخ محل رفت و آمد و برخورد اقوام و فرهنگ‌های متفاوتی بوده است. شهر اصفهان بر روی دشتی نسبتاً صاف با شیبی در

^۸ مفاهیم، چارچوب توصیفی و تصمیم‌گیری شهری
^۹ فرآیند و ابزار

^{۱۰} Bryson

^{۱۱} McDonell

^{۱۲} Finlay

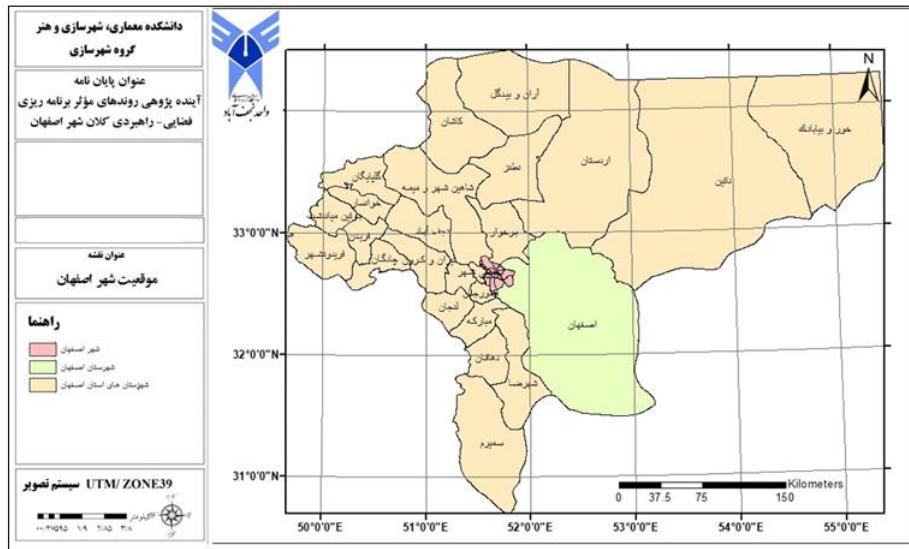
^{۱۳} Katsio Lodes

^{۱۴} ALBRECHTS

^{۱۵} Watsy Healey

^{۱۶} Dimitri and Thomson

حدود ۲ درجه و به سمت شمال شرقی بنا و گسترش یافته است. اولین مطالعاتی که به صورت جدی بر روی اصفهان انجام پذیرفت، با نقشه‌ای توسط چریکف روسی در سال ۱۲۸۰ (ه-ش) آغاز گردید. آخرین طرح ارائه شده برنامه‌ریزی راهبردی شهرداری اصفهان ۱۴۱۰ می‌باشد. در نقشه زیر (شکل شماره ۲) محدوده مورد مطالعه شهر اصفهان مشخص می‌باشد.

شکل ۲. موقعیت محدوده مورد مطالعه

مأخذ: نویسنده، ۱۴۰۳

روش و ابزار تحقیق

پژوهش حاضر از نظر ماهیت هدف کاربردی و به لحاظ روش شناسی جزء تحقیقات توصیفی- تحلیلی می‌باشد، در این پژوهش ضمن مطالعه در ادبیات و مبانی نظری بخصوص در حوزه آینده‌نگاری شاخص‌هایی (جدول ۲) در ۴ دسته و ۳۹ زیر رده گویه‌ای استخراج گردید.

جدول ۲. شاخص‌ها و مؤلفه‌های تأثیر گذار در برنامه‌ریزی راهبردی کلانشهر اصفهان

زیر شاخص	شاخص	بعد
Var1-ارزیابی عوامل محیطی، Var2-مقیاس درگیری ساختار فضایی، Var3-مطلوبیت توزیع فضایی فعالیت‌ها، Var4-کیفیت زندگی و مبانی توسعه پایدار	کالبدی	برنامه‌ریزی راهبردی
Var 5-تعاملات میان سازمان‌های عمومی و خصوصی، Var 6- اجماع نظرات در فرآیند تصمیم‌گیری، Var 7- اعتماد دولت‌ها و سازمان‌ها به ساختارها و مجموعه تشکیلاتی، Var 8- ارائه فرصت برابر در ارائه و نقد فرایندهای تصمیم‌گیری، Var 9- مشارکت ذی‌نفعان نهادی، عمومی و خصوصی، Var 10- ارتباطات و یکپارچگی درون سازمانی، Var 11- توجه به فرهنگ و تغییرات نظام‌های ارزشی حاکم بر جامعه، - Var12 ورود افراد متخصص در فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری.	فرهنگی- اجتماعی	
Var13-مدیریت تخصیص بهینه منابع مالی، انسانی و فیزیکی و دسترسی به منابع در فرآیند اجرای برنامه، Var14-بکارگیری ابزارهای قانونی نظارتی و قواعد کنترلی رسمی، Var15- تعهد سازمانی و رفع تعارضات میان نهادهای ذینفع، Var16-اهداف، حیطه عملکردی سازمان و سنجش بازدهی عملکردی آن، Var17- شناسایی بازیگران کلیدی در فرآیند تدوین و اجرای برنامه ریزی، Var18-درگیری نهادهای محلی در فرآیند تدوین و اجرای برنامه ریزی، Var19-توجه به تغییر و تحولات سازمانی متناسب با شرایط، Var20- تعادل روابط بالا به پایین و پایین به بالا، Var21-ایجاد ارزش رقابتی در برنامه‌ها، Var22-ارزیابی قدرت لازم اجرایی توسط مسئولان، Var23-توجه به مدیریت ریسک در طی برنامه‌ریزی، Var24-مشروعیت نهاد و سازمان‌های دخیل در فرآیند برنامه‌ریزی، Var25- توجه به ساختار اجرایی و قانونگذاری حکومتی، Var26- ثبات ساختاری نهادها و سازمان‌های دخیل در فرآیند برنامه‌ریزی.	نهادی- مدیریتی	
Var27-انعطاف پذیر بودن ماهیت برنامه، Var28-تدوین چشم انداز و سناریونگاری در برنامه‌ها، Var29-شفافیت اهداف، سیاست‌ها و دستورالعمل‌های رسمی و غیر رسمی سازمان، Var30-میزان قابلیت دستیابی به داده‌ها، Var31-سنجش پذیر بودن راهبردها، Var32- همسو بودن اهداف برنامه با طرح‌های فرا دست، Var33-توجه به یکپارچه‌سازی دستور کار عملکردها در ابعاد مختلف، Var34-سازگاری برنامه با محیط برنامه ریزی، Var35-رهبری محوری در فرآیند برنامه، Var36-رفع تضادهای درونی برنامه و سوق به سازگاری درونی	ساختاری- فرآیندی	

جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کلیه مدیران و کارشناسان ارشد شهر اصفهان (۱۰۰ نفر) می‌باشد، که به صورت هدفمند ۳۰ نفر به عنوان حجم نمونه از متخصصین حوزه برنامه‌ریزی شهری در شهر اصفهان، جامعه دانشگاهی و کارشناسی اداره کل راه و شهرسازی انتخاب شدند. ملاک اصلی در انتخاب متخصصین و خبرگان تسلط نظری، تجربه عملی و تمایل به مشارکت در پژوهش و همچنین دسترسی پژوهشگر به آنها بود. با توجه به اینکه کاربرد آینده‌نگری و پیش‌بینی در تکنیک دلفی، نسبت به سایر کاربردهای آن (تصمیم‌گیری و افزایش اثربخشی آن، قضاوت، تسهیل حل مسأله، تعیین سیاست‌ها، جمع‌آوری گروهی اطلاعات، تعیین الویت، هدف‌گذاری و نیازسنجی و...) مقدم‌تر است؛ در پژوهش حاضر جهت گردآوری اطلاعات در طی راندهای متوالی و در نهایت اجماع گروهی متخصصین استفاده شد. لذا در این راستا، دیدگاه خبرگان توسط یک هماهنگ‌کننده (پژوهشگر اصلی)، گردآوری شد؛ و سپس خلاصه نتایج توسط هماهنگ‌کننده در اختیار دیگر اعضا قرار گرفت، سپس افراد بر اساس خلاصه نتایج مرحله قبل، مجدداً دیدگاه خود را تعدیل کرده و مطرح نمودند. در نهایت پس از رسیدن به یک اجماع کلی، نتایج در قالب یک گزارش آماری مطرح شد؛ و برای تصمیم‌گیری استفاده گردید. در عمل پژوهش حاضر با استفاده از پرسشنامه دلفی، و در قالب دوره‌های متوالی به اتفاق نظر میان گروه نمونه (۳۰ نفر از متخصصین امر) دست یافت. در ادامه بر پایه روش نخبگانی و با استفاده از تکنیک دلفی شاخص‌ها و متغیرهای تأثیرگذار در برنامه‌ریزی راهبردی کلانشهر اصفهان شناسایی و با استفاده از روش پیمایشی و ابزار پرسشنامه از طریق آزمون‌های آماری همچون تحلیل اثرات متقاطع و به کمک نرم افزار Micmac به بررسی پیش‌شران‌های تأثیرگذار بر تحقق برنامه‌ریزی راهبردی شهر اصفهان از منظر آینده‌پژوهی پرداخته شد. و جهت سنجش وضعیت ابعاد و اثرات گسترش برنامه‌ریزی راهبردی شهر اصفهان نیز از ابزار GWR از مجموعه آمار فضایی موجود در نرم افزار ArcGis استفاده شد

جدول ۳. نتایج ضریب آلفا برای شاخص‌های پژوهش

ردیف	نام متغیر	آلفای کرونباخ	تعداد نمونه
۱	کالبدی	۰/۸۲	۳۰
۲	فرهنگی اجتماعی	۰/۸۴	۳۰
۳	نهادی - مدیریتی	۰/۷۹	۳۰
۴	ساختاری - فرآیندی	۰/۸۷	۳۰
	برنامه‌ریزی راهبردی	۰/۸۴	۳۰

تحلیل داده

بخش به تجزیه

و اطلاعات و

تجزیه و

ها

در این

و تحلیل داده‌ها

استخراج نتایج پرداخته شد.

آمار توصیفی:

وضعیت فراوانی پاسخگویان از نظر جنسیت نشان داد که تعداد؛ ۵ نفر معادل ۱۶/۷ درصد زن و ۲۵ نفر معادل ۸۳/۳ درصد را مرد تشکیل داده‌اند، بیشترین گروه سنی مربوط به رده ۳۰ تا ۴۰ سال با ۶۰/۰ درصد فراوانی است. ۸۳/۳ درصد پاسخگویان را متأهلین تشکیل داده‌اند. تحصیلات اکثریت پاسخگویان با ۶۳/۳ درصد دارای مدرک دکتری و ۳۶/۷ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد بود. محل اشتغال ۳۰/۰ درصد از پاسخگویان در راه و شهرسازی مشغول با سابقه شغلی بین ۱۰ تا ۲۰ سال می‌باشند.

اولویت‌بندی ابعاد مختلف برنامه‌ریزی راهبردی

به منظور اولویت‌بندی ابعاد چهارگانه برنامه‌ریزی راهبردی، از آزمون T تک نمونه‌ای^۲ استفاده شد. در این پژوهش از آزمون T تک نمونه‌ای در جهت بررسی و مقایسه چهار بعد کلی تأثیرگذار در برنامه‌ریزی راهبردی و مقایسه میانگین آنها نسبت به میانگین مبنا (۳) و نسبت به یکدیگر استفاده شد (جدول ۴).

جدول ۴. اولویت‌بندی میانگین ابعاد برنامه‌ریزی راهبردی از دیدگاه پاسخگویان

ابعاد	نمونه	میانگین	انحراف معیار	اختلاف میانگین	سطح معناداری	آماره T	Test value (حد متوسط)
بعد کالبدی	۳۰	۴/۴۳	۰/۶۷۹	۱/۴۳۳	۰/۰۰۰	۱۱/۵۶۴	
بعد فرهنگی-اجتماعی	۳۰	۴,۱۳	۰/۷۷۶	۱/۱۳۳	۰/۰۰۰	۱۷/۹۹۹	۳
بعد نهادی-مدیریتی	۳۰	۴,۰۳	۰/۴۹۰	۱/۰۳۳	۰/۰۰۰	۱۱/۵۴۷	
بعد ساختاری-فرآیندی	۳۰	۴,۴۰	۰/۴۹۸	۱/۴۰۰	۰/۰۰۰	۱۵/۳۸۹	

نتایج آزمون T تک نمونه‌ای در خصوص بررسی ابعاد کلی (بعد کالبدی، بعد فرهنگی-اجتماعی، بعد نهادی-مدیریتی، بعد ساختاری-فرآیندی) تأثیرگذار در برنامه‌ریزی راهبردی نشان داد؛ تمامی ابعاد چهارگانه در مقایسه با میانگین مبنا (۳) وضعیت مناسب و مثبتی دارند؛ همچنین در مقایسه میانگین این چهار بعد، مشخص شد؛ بعد کالبدی (۴/۴۳) و پس از آن بعد ساختاری-فرآیندی (۴/۴۰) وضعیت نسبتاً مطلوب‌تری دارند. از نظر آماره T نیز تمامی شاخص‌ها در وضعیتی مناسب قرار گرفته‌اند.

نقش روندهای نهادی بر تحقق برنامه‌ریزی فضایی از طریق آینده پژوهی

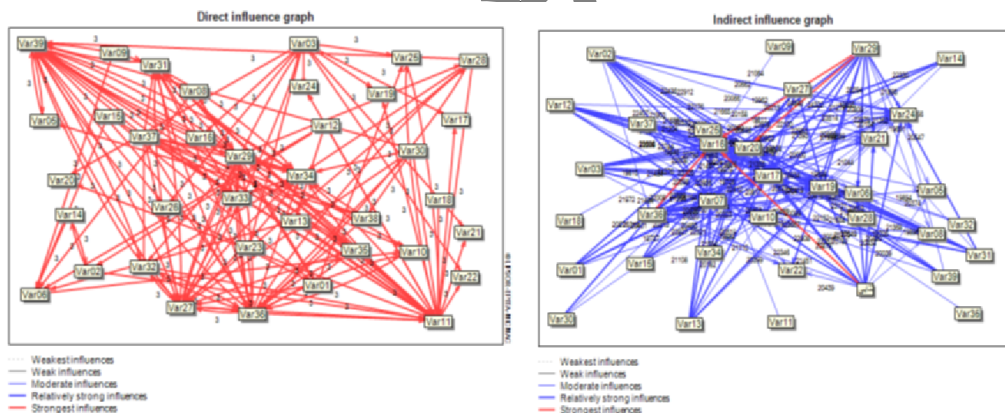
در پژوهش حاضر ۳۹ متغیر پژوهش، در چهار بعد به عنوان عوامل تأثیرگذار بر وضعیت برنامه‌ریزی راهبردی کلانشهر اصفهان شناخته شدند، و سپس از طریق روش تحلیل اثرات متقاطع به وسیله نرم‌افزار آینده‌پژوهی (Micmac)، به استخراج عوامل اصلی تأثیرگذار بر وضعیت آینده‌ی محیط شهر اصفهان در خصوص برنامه‌ریزی راهبردی استفاده شد. بر اساس تعداد متغیرها و ماتریس ابعاد ۳۹*۳۹ و همچنین تأثیر هر یک از آنها بر یکدیگر درجه پرشدگی ماتریس ۹۴/۲۸ درصد محاسبه شد، که پراکندگی متغیرهای تأثیرگذار در برنامه‌ریزی راهبردی اصفهان را مشخص می‌کند و حکایت از تأثیر شدید عوامل انتخاب شده بر یکدیگر دارد. همچنین ماتریس یاد شده، با ۲ بار چرخش داده‌ها، بهینگی و مطلوبیت ۱۰۰ درصدی را دارد، که نشان دهنده روایی بالای پرسشنامه و پاسخ‌های آن می‌باشد.

جدول ۶. میزان تأثیرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرها بر یکدیگر

متغیر	اثرات مستقیم		اثرات غیر مستقیم		متغیر	اثرات مستقیم		اثرات غیر مستقیم	
	میزان	میزان	میزان	میزان		میزان	میزان	میزان	میزان
Var1	۹۶	۸۰	۷۳	۱۰۸	Var21	۴۵۷۶۱۶	۶۱۵۲۸۸	۴۵۷۳۷۲	۶۸۶۵۴۲
Var2	۱۰۰	۸۳	۷۲	۱۰۵	Var22	۵۴۹۱۳۱	۶۶۴۲۲۷	۴۷۲۴۴۳	۶۵۹۹۲۵
Var3	۱۰۳	۸۰	۷۵	۸۶	Var23	۵۱۹۹۹۶	۶۵۹۰۶۵	۴۷۷۱۰۱	۵۴۰۵۹۶
Var4	۱۰۷	۷۰	۷۸	۱۰۴	Var24	۴۲۰۹۱۵	۶۸۶۰۲۹	۵۰۵۴۰۳	۷۰۰۲۴۹
Var5	۸۵	۹۷	۹۳	۸۹	Var25	۶۳۵۵۹۹	۵۵۸۱۵۹	۶۰۷۲۳۷	۵۷۶۹۹۶
Var6	۸۱	۱۰۳	۸۷	۸۶	Var26	۶۶۹۷۶۰	۵۳۰۱۲۴	۵۰۴۷۰۵	۵۵۹۹۴۵
Var7	۶۴	۱۰۵	۱۰۳	۹۶	Var27	۷۱۳۲۳۵	۴۳۸۷۹۱	۶۴۰۵۴۶	۵۷۰۵۵۹
Var8	۸۴	۹۷	۹۸	۷۰	Var28	۶۳۱۹۹۴	۵۵۰۵۹۰	۵۸۲۵۳۳	۴۰۲۰۳۰
Var9	۹۰	۹۳	۱۰۳	۹۰	Var29	۵۴۴۹۹۸	۵۶۵۳۶۴	۷۰۴۵۳۶	۵۷۳۹۵۹
Var10	۷۹	۱۰۵	۹۷	۷۳	Var30	۶۸۹۸۲۶	۴۸۱۸۱۵	۵۹۱۲۷۱	۴۷۴۴۰۲

۵۶۴۱۵۸	۶۵۵۰۲۱	۸۸	۹۶	Var31	۵۵۵۹۵۳	۵۶۳۲۱۷	۹۴	۸۹	Var11
۵۴۵۶۱۲	۵۶۶۰۳۰	۸۱	۹۰	Var32	۴۰۷۸۳۹	۶۳۴۵۴۷	۶۴	۱۰۵	Var12
۵۶۹۴۳۴	۵۴۹۵۷۱	۸۸	۸۱	Var33	۴۱۰۲۹۳	۶۴۵۸۸۵	۶۹	۱۰۳	Var13
۵۹۵۶۰۹	۶۱۵۵۷۷	۹۲	۹۷	Var34	۵۴۶۶۰۷	۵۹۵۷۸۴	۹۱	۹۶	Var14
۵۱۹۲۷۹	۵۶۸۵۷۴	۸۱	۸۷	Var35	۴۲۶۴۳۵	۶۰۱۵۹۱	۶۶	۱۰۰	Var15
۶۴۱۵۵۶	۶۸۷۸۰۶	۹۸	۱۰۷	Var36	۷۸۰۰۹۳	۴۸۱۲۸۰	۱۱۴	۶۹	Var16
۴۵۵۳۷۹	۶۳۸۳۳۵	۷۳	۱۰۶	Var37	۷۳۷۸۴۷	۴۷۷۵۱۱	۱۱۲	۷۲	Var17
۴۴۷۵۷۵	۴۸۹۱۱۵	۷۶	۸۴	Var38	۴۵۳۲۴۶	۵۶۰۹۲۴	۸۰	۸۹	Var18
۵۲۸۵۶۹	۶۲۶۸۹۶	۸۸	۱۰۴	Var39	۷۲۰۸۷۷	۵۶۲۱۰۰	۱۰۷	۸۲	Var19
۳۲۶۶	۳۲۶۶	۳۲۶۶	۳۲۶۶	جمع	۷۶۲۶۳۲	۴۳۴۹۱۳	۱۱۲	۶۹	Var20

با توجه به بررسی‌های انجام شده، پراکندگی اکثر متغیرها می‌توان گفت وضعیت صفحه پراکندگی متغیرها یا پیشران‌های تأثیرگذار در برنامه‌ریزی راهبردی کلانشهر اصفهان نشان دهنده "وضعیت ناپایداری سیستم" می‌باشد که با بررسی نقشه پراکندگی متغیرهای خروجی نرم‌افزار میک مک و جایگاه آنها در محور تأثیرگذاری- تأثیرپذیری، ۱۴ عامل کلیدی شامل شفافیت اهداف و سیاست‌ها، سنجش پذیر بودن راهبردها، مطلوبیت توزیع فضایی فعالیت‌ها، مقیاس درگیری ساختار فضایی، انعطاف پذیر بودن ماهیت برنامه، کیفیت زندگی و مبنای توسعه پایدار، مدیریت تخصیص بهینه منابع مالی و انسانی و فیزیکی، میزان تطابق راهبرد با اهداف، ورود افراد متخصص در فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری، تعهد سازمانی و رفع تعارضات میان نهادهای ذینفع، ارزیابی عوامل محیطی، میزان قابلیت دستیابی به داده‌ها، تدوین چشم‌انداز و سناریونگاری در برنامه‌ها، درگیری نهادهای محلی در فرآیند تدوین و اجرای برنامه ریزی در برنامه‌ریزی راهبردی کلان شهر اصفهان استخراج گردید.

شکل ۵. نمودار روابط مستقیم و نمودار پراکندگی متغیرها بر اساس تأثیرات غیرمستقیم بین متغیرها
جدول ۷. پیشران‌های تأثیرگذار بر برنامه‌ریزی راهبردی کلانشهر اصفهان از نظر آینده پژوهی

رتبه	متغیر	اثر مستقیم	عامل	اثرپذیری غیر مستقیم	عامل	اثر غیرمستقیم	عامل	اثرپذیری غیر مستقیم
۱	شفافیت اهداف، سیاست‌ها و دستورالعمل‌های رسمی و غیر رسمی سازمان	۳۱۳	اهداف، حیطه عملکردی سازمان و سنجش عملکردی آن	۳۴۶	شفافیت اهداف، سیاست‌ها و دستورالعمل‌های رسمی و غیر رسمی سازمان	۳۱۴	اهداف، حیطه عملکردی سازمان و سنجش بازدهی عملکردی آن	۳۴۸
۲	کیفیت زندگی و مبنای توسعه پایدار	۳۰۷	تعادل روابط بالا به پایین به بالا	۳۴۰	رفع تضادهای درونی برنامه و سوق به سازگاری درونی برنامه	۳۰۷	تعادل روابط بالا به پایین و پایین به بالا	۳۴۰
۳	رفع تضادهای درونی برنامه و	۳۰۷	شناسایی بازیگران کلیدی در	۳۳۱	کیفیت زندگی و مبنای توسعه	۳۰۶	شناسایی بازیگران	۳۲۹

	سوق به سازگاری درونی برنامه		فرآیند تدوین و اجرای	پایدار		کلیدی در فرآیند تدوین و اجرای
۴	مقیاس درگیری ساختار فضایی	۲۹۵	توجه به تغییر و تحولات سازمانی متناسب با شرایط،	۳۲۵	مقیاس درگیری ساختار فضایی	۲۹۶
۵	مطلوبیت توزیع فضایی فعالیت‌ها	۲۹۵	اعتماد دولت‌ها و سازمان‌ها به ساختارها و مجموعه تشکیلاتی	۳۲۲	مطلوبیت توزیع فضایی فعالیت‌ها	۲۹۴
۶	سنجش پذیر بودن راهبردها	۲۹۲	مشروعیت نهاد و سازمان‌های دخیل در فرآیند برنامه‌ریزی	۳۱۶	سنجش پذیر بودن راهبردها	۲۹۲
۷	مدیریت تخصیص بهینه منابع مالی، انسانی و فیزیکی و دسترسی به منابع در فرآیند اجرای برنامه،	۲۸۶	ارتباطات و یکپارچگی درون سازمانی	۳۱۰	مدیریت تخصیص بهینه منابع مالی، انسانی و فیزیکی و دسترسی به منابع در فرآیند اجرای برنامه،	۲۸۸
۸	انعطاف پذیر بودن ماهیت برنامه	۲۸۶	ایجاد ارزش رقابتی در برنامه‌ها	۳۱۰	انعطاف پذیر بودن ماهیت برنامه	۲۸۶
۹	میزان تطابق راهبرد با اهداف	۲۸۶	اجماع نظرات در فرآیند تصمیم‌گیری	۳۰۴	میزان تطابق راهبرد با اهداف	۲۸۵
۱۰	ورود افراد متخصص در فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری.	۲۸۳	ارزیابی قدرت لازم اجرایی توسط مسئولان	۳۰۱	ورود افراد متخصص در فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری.	۲۸۳

چنان که مشاهده می‌شود، عامل "شفافیت اهداف، سیاست‌ها و دستورالعمل‌های رسمی و غیر رسمی سازمان" بیشترین سهم را در اثر پذیری مستقیم و غیرمستقیم داشته‌اند.

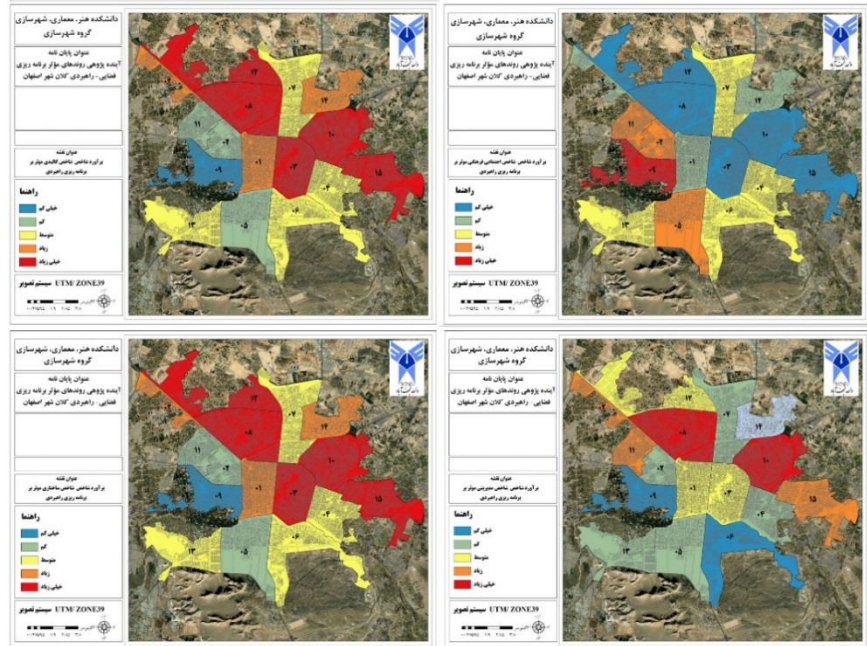
بررسی ابعاد فضایی و اثرات گسترش برنامه‌ریزی راهبردی شهر اصفهان

جهت سنجش وضعیت ابعاد و اثرات گسترش برنامه‌ریزی راهبردی شهر اصفهان از ابزار GWR از مجموعه آمار فضایی استفاده شد.

جدول ۸. برآورد شاخص‌های مؤثر بر گسترش برنامه‌ریزی راهبردی شهر اصفهان

متغیر	p-value	طول باند	Sigma	AICc	R2	R2 تعدیل شده
کالبدی	-2/5 _ +2/5	۲۴۶،۶۲۱	۰،۵۹	۷۷۳۵۸۸،۰۳۵	۰،۸۵	۰،۴۹
اجتماعی، فرهنگی	-2/5 _ +2/5	۲۴۶،۶۲۱	۰،۶۳	۷۷۳۵۸۸،۰۳۵	۰،۸۸	۰،۵۳
ساختاری	-2/5 _ +2/5	۲۴۶،۶۲۱	۰،۷۱	۷۷۳۵۸۸،۰۳۵	۰،۸۰	۰،۴۱
مدیریتی، نهادی	-2/5 _ +2/5	۲۴۶،۶۲۱	۰،۴۳	۷۷۳۵۸۸،۰۳۵	۰،۷۹	۰،۴۴

نتایج حاصل از جدول ۸ نشان داد، که ابعاد از برنامه‌ریزی راهبردی به میزان زیادی اثرات مدل قابل پیش‌بینی را تأیید می‌کند به گونه‌ای که بعد مدیریتی-نهادی اثرات قابل توجهی بر گسترش برنامه‌ریزی راهبردی شهر اصفهان خواهد داشت و شاخص اجتماعی فرهنگی مهم‌ترین شاخص‌های تأثیر گذار بر برنامه‌ریزی راهبردی در سطح این شهر می‌باشد.

شکل ۶. برآورد شاخص های مؤثر بر گسترش برنامه ریزی راهبردی شهر اصفهان

نتیجه گیری

برنامه ریزی راهبردی، با توجه به اثرگذاری بسیار فراوان در ابعاد فرهنگی-اجتماعی، کالبدی، ساختاری-فرآیندی و نهادی-مدیریتی، در جوامع مختلف، به عنوان یکی از مهم ترین ارکان تصمیم گیری در مدیریت شهری و در راستای توسعه همه جانبه در سطح شهرها شناخته می شود با توجه به مشکلات روز افزون شهری، برنامه های تدوین شده برای اصفهان از سال ۱۳۷۵ آغاز گر تفکر استراتژیک و رویکرد نوین در برنامه ریزی بودند؛ و به نوعی، نقطه عطفی در رویکرد برنامه ریزی این شهر محسوب می شوند، که لزوم اجرایی شدن آن ها در حل مشکلات پیچیده شهری از اهمیت بسزایی برخوردار و در گرو ذینفعان است. در تحقیق کنونی بعد از استخراج شاخص های پژوهش و با استفاده از رویکرد آینده پژوهی به تحلیل اثرات و مدل سازی روندهای نهادی-رسمی بر نظام تحقق پذیری برنامه ریزی فضایی شهر اصفهان پرداخته شده است: نتایج آزمون T تک نمونه ای نشان داد که بعد کالبدی (۴/۴۳) و پس از آن بعد ساختاری-فرآیندی (۴/۴۰) وضعیت نسبتاً مطلوب تری در بین شاخص های پژوهش دارند. نتایج بررسی مدل آماری PLS حاکی از آن بود که متغیر برنامه ریزی راهبردی در شهر اصفهان در سطح مطلوب قرار دارد. نتایج مدل آینده نگاری حاکی از آن بود که "شفافیت اهداف، سیاست ها و دستورالعمل های رسمی و غیر رسمی سازمان" بیشترین سهم را در اثر پذیری مستقیم و غیرمستقیم برنامه ریزی راهبردی شهر اصفهان داشته اند. نتایج تحلیل فضایی مؤثر در اصفهان نشان داد که بعد مدیریتی-نهادی اثرات قابل توجهی بر گسترش برنامه ریزی راهبردی شهر اصفهان خواهد داشت. لذا با توجه به مطالب بحث شده، می توان اذعان داشت؛ با به کارگیری اصول و ابعاد برنامه ریزی راهبردی در راستای علم آینده پژوهی، و در شهر بزرگی همچون اصفهان، که سالانه هزینه های زیادی به دلیل ناهماهنگی دستگاه های اجرایی، به شهروندان و سیستم مدیریت شهری تحمیل می شود؛ برنامه ریزی راهبردی می تواند از نظر مدیریتی هماهنگ کننده و جهت دهنده مناسبی برای سازمان هایی نظیر سازمان مخابرات، گاز، برق، آب و فاضلاب، و ... در شهر اصفهان باشد، و آینده پژوهی به

مثابه پارادیمی نوین در تقابل با چنین شرایطی در راستای بسترسازی ساخت آینده و پاسخگویی به پیچیدگی‌ها و عدم قطعیت‌های روزافزون شهر اصفهان، همچون شرایط اجتماعی و بزه، تفاوت‌های فرهنگی، مشکلات اقتصادی خرد و کلان، زیرساخت‌ها و تأسیسات شهری، مسائل زیست محیطی و فرونشست‌ها، و... ایجاد می‌کند، در طراحی سیاست گذاری‌های راهبردی در تمامی سطوح شهر اصفهان از جمله مدیریت کلان شهری، به آینده پژوهی برنامه‌ریزی راهبردی توجهی ویژه داشت.

منابع:

- الیاس زاده مقدم، نصرالدین، (۱۳۹۲). بررسی و امکان سنجی جایگزینی مدل برنامه ریزی ساختاری- راهبردی با برنامه ریزی جامع شهری در ایران: مطالعه‌ای تطبیقی-مقایسه‌ای، مجله، معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۴(۶): ۴۸-۳۵.
- حجی پور، محمد؛ پور، سمیرا؛ محمودی خورندی، امین. (۱۴۰۰). رویکرد کیفیت زندگی سکونتگاه‌های مرزی در برنامه‌های توسعه پنجساله ایران. فصلنامه علوم و فنون مرزی، ۱۰(۳۸): ۷۸-۱۱۷.
- حسینی سیاه گلی، مهناز؛ قدیمی، مصطفی، (۱۳۹۵). بررسی تاثیر عوامل فردی و ساختاری در تغییر به رویکرد استراتژیک در برنامه ریزی شهری ایران، جغرافیا و مطالعات محیطی، ۵(۲۰): ۱۲۶-۱۱۱.
- دانیالی، سحر؛ شریف‌زادگان، محمدحسین. (۱۳۹۸). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه شهری مبتنی بر رویکرد سناریونویسی (مطالعه موردی: شهر قزوین)، مجله مهندسی جغرافیایی سرزمین، ۳(۶): ۴۷-۳۱.
- دانشور، فاطمه، صابری، حمید. (۱۴۰۰). آینده‌پژوهی راهبردی کلانشهر اصفهان (برمبنای آنالیز چالش‌ها با مدل علت و معلولی)، مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، ۸(۱): ۱۶۴-۱۴۵.
- شکوهی، محمدازیز؛ اسکندری ثانی، محمد؛ محمد آبادی، جواد. (۱۳۹۵). برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه شهر بیرجند بر اساس رویکرد راهبرد توسعه شهر با مدل SWOT و QSPM، فصلنامه علمی ترویجی مطالعات فرهنگی- اجتماعی خراسان، ۱۱(۱): ۱۰۵-۱۲۵.
- فلاح، محمدرضا؛ اسدپور کردکندی، بلال. (۱۴۰۲). جایگاه سازمان و نهادهای بین المللی در تعاریف مفهومی حکمرانی خوب، ششمین کنفرانس بین المللی مدیریت و صنعت، سال ۱۴۰۲. <https://civilica.com/doc/1936829>.
- مهارتی، یعقوب؛ حسینی هنزایی، وحید؛ حمیدی، مجتبی. (۱۳۹۱). ارزیابی برنامه‌ریزی راهبردی بر اساس حکمروایی خوب شهری (مطالعه‌ای تطبیقی برنامه‌ریزی‌های تهران و مشهد)، چهارمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، مشهد، سال ۱۳۹۱.
- همقدم، نوشا؛ زیاری، کرامت اله؛ حاتمی‌نژاد، حسین؛ پوراحمد، احمد؛ زنگنه شهرکی، سعید. (۱۴۰۱). ارائه سناریوهای آینده حکمروایی شهری هوشمند (مورد مطالعه: شهر رشت)، فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده، ۳(۲): ۳۱-۵۶.
- Akinsulire, A. A., Idemudia, C., Okwandu, A. C., & Iwuanwu, O. (2024). Strategic planning and investment analysis for affordable housing: Enhancing viability and growth. *Magna Scientia Advanced Research and Reviews*, 11(2), 119-131.
- Bryson, J., & George, B. (2020). Strategic management in public administration. In *Oxford research encyclopedia: politics* (pp. 1-26). Oxford University Press.
- Bibri, S. E. (2022). Eco-districts and data-driven smart eco-cities: Emerging approaches to strategic planning by design, spatial scaling, and technological evaluation. *Land use policy*, 113, 105830.
- Barker, A., Garcia-Blanco, G., Garcia, I., & Aguirre-Such, A. (2024). The role of strategic planning in Nature-based Solutions (NBS) transformation: An evaluation of the Green Cities Framework in mainstreaming NBS in 6 European countries. *Nature-Based Solutions*, 6, 100157.
- Bryson, J. M., Edwards, L. H., & Van Slyke, D. M. (2018). Getting strategic about strategic planning research. *Public Management Review*, 20(3), 317-339.
- Blaxland, J. (2024). Australian regional engagement: A historical and strategic perspective. *Australian Army Journal*, 20(1), 138-152.
- Berliner, J. S. (2023). Planning and management. In *The Soviet Economy* (pp. 350-390). Routledge.
- Daft, R.L. and Weick, K.E., (1984), "Toward a model of organizations as interpretation systems", *Acad. Manag. Rev.* 1984, vol. 2, pp. 284-295.
- Danyali, S., Sharifzadegan, M.H., (2020). Strategic planning of urban development based on scenario writing approach Case Study: Qazvin City, *Geographical Engineering of Territory*, 3(6): 31-47. (in Persian)
- Daneshvar, F., Saberi, H. (2021). Strategic Future Studies in Isfahan Metropolis: The analysis of challenges through the cause and effect model, *Geography and Urban Space Development*, 8(1): 145-164. (in Persian)
- Elyaszadeh Moghaddam, N. (2011). Surveying and Feasibility of Replacement of Structural-strategic Model with Urban Comprehensive Planning Model in Iran, *ARMANSHAHR*, 4(6): 35-48. (in Persian)
- Fuertes, G., Alfaro, M., Vargas, M., Gutierrez, S., Ternero, R., & Sabatin, J. (2020). The conceptual framework for the strategic management: a literature review—descriptive. *Journal of Engineering*, 2020(1),

6253013.

- Gerber, A. S., & Green, D. P. (2005). Correction to Gerber and Green (2000), replication of disputed findings, and reply to Imai (2005). *American Political Science Review*, 99(2),301-313.
- HABITAT-UN,(2011), *Cities and Climate Change — Global Report on Human Settlements 2011*, to the UN-HABITAT Publications Collection.
- Hamghadam N, Ziari K, Hataminejad H, Pourahmad A, Zanganeh S. Presenting future scenarios of smart city governance (Case study: Rasht city). *JFCV* 2022; 3 (2) : 3. (in Persian)
- Hosseini Siah Goli, M., Gadami, M.(2015). Investigating the impact of individual and structural factors in changing to a strategic approach in urban planning in Iran, *Geography and environmental studies*, 5(20):111-124. (in Persian)
- Hersperger, A. M., Oliveira, E., Pagliarin, S., Palka, G., Verburg, P., Bolliger, J., et al.(2018). Urban land-use change: The role of strategic spatial planning. *Global Environmental Change*, 51, 32–42. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2018.05.001>. May.
- Hersperger, A. M., Oliveira, E., Pagliarin, S., Palka, G., Verburg, P., Bolliger, J., et al.(2018). Urban land-use change: The role of strategic spatial planning. *Global Environmental Change*, 51, 32–42. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2018.05.001>. May.
- Joel, O. T., & Oguanobi, V. U. (2024). Navigating business transformation and strategic decision-making in multinational energy corporations with geodata. *International Journal of Applied Research in Social Sciences*, 6(5), 801-818.
- karakayaci, Ö. (2015). *Relational and Institutional Approaches to Planning Issues in Turkey*. Megaron, 10(4).
- Krul, M. (2018). *The new institutionalist economic history of Douglass C. North: A critical interpretation*. Springer.
- Kuosa, T. (2014). *Towards strategic intelligence. Foresight, Intelligence and Policy Making, Helsinki, Dynamic Futures*
- Keith, M., O'Clery, N., Parnell, S., Revi, A.,(2020), The future of the future city? The new urban sciences and a PEAK Urban interdisciplinary disposition, *Journal of Cities*, Volume 105, October 2020, 102820, Doi: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102820>
- Kuller, M., Farrelly, M., Marthanty, D.R., Deletic, A., Bach, P.M., (2022), Planning support systems for strategic implementation of nature-based solutions in the global south: Current role and future potential in Indonesia, *Journal of Cities*, Volume 126, Pp 1-11, Doi: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.103693>
- Krul, M. (2018). *The new institutionalist economic history of Douglass C. North: A critical interpretation*. Springer.
- Lammers, J. C., & Barbour, J. B. (2006). An institutional theory of organizational communication. *Communication Theory*, 16(3), 356-377.
- Lingua, V., Caruso, E.,(2022), Futures Literacy as a reading key for strategic spatial planning: A community learning process for defining shared futures in the Ombrone River Agreement, *Journal of Futures*, Volume 140, June 2022, 102935, Doi: <https://doi.org/10.1016/j.futures.2022.102935>
- Lammers, J. C., & Barbour, J. B. (2006). An institutional theory of organizational communication. *Communication Theory*, 16(3), 356-377.
- Lu, M., Liang, F., & Xing, J. (2024). Navigating urban shrinkage: Spatial influencing factors and strategic priorities for urban spatial performance in Heilongjiang Province, China. *Sustainable Cities and Society*, 101, 105200.
- Lingua, V., Caruso, E.,(2022), Futures Literacy as a reading key for strategic spatial planning: A community learning process for defining shared futures in the Ombrone River Agreement, *Journal of Futures*, Volume 140, June 2022, 102935, Doi: <https://doi.org/10.1016/j.futures.2022.102935>
- Mahrati, Yaqoub, Hosni Hanzaei, Vahid, and Hamidi, Mojtaba. (2011). Evaluation of strategic planning based on good urban governance "Comparative study of Tehran and Mashhad planning". *Urban planning and management conference. SID*. <https://sid.ir/paper/851547/fa>. (in Persian)
- Ndegwah, D. M. (2014). Factors affecting the implementation of strategic plans in public secondary schools in Nyeri County, Kenya. *International Review of Management and Business Research*, 3(2), 993.
- North, D. C., & Wallis, J. J. (1994). Integrating institutional change and technical change in economic history a transaction cost approach. *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE)/Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft*, 150(4), 609-624.
- Nasehi, H., Saberi, H., ghaed Rahmati, S., Khademolhoseiny, A.,(2022). Third urban places and social sustainability of Isfahan city areas, *Journal of Future Cities Vision*,3(2):95-111. (in Persian)
- Olesen, K. (2014). The neo-liberalisation of strategic spatial planning. *Planning Theory*, 13(3), 288-303.
- Onsted, J. A., & Chowdhury, R. R. (2014). Does zoning matter? A comparative analysis of landscape change in Redland, Florida using cellular automata. *Landscape and Urban Planning*, 121, 1–18. Doi:<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2013.09.007>
- Poister, T. H., & Streib, G. (2005). Elements of strategic planning and management in municipal government: Status after two decades. *Public Administration Review*, 65(1), 45-56.

- Price, B., Kienast, F., Seidl, I., Ginzler, C., Verburg, P. H., & Bolliger, J. (2015). Future landscapes of Switzerland: Risk areas for urbanization and land abandonment. *Applied Geography*, 57, 32–41. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2014.12.009>.
- Susanto, P. C., Ali, H., Sawitri, N. N., & Widyastuti, T. (2023). Strategic Management: Concept, Implementation, and Indicators of Success (Literature Review). *Siber Journal of Advanced Multidisciplinary*, 1(2), 44-54.
- Sinnaiah, T., Adam, S., & Mahadi, B. (2023). A strategic management process: the role of decision-making style and organizational performance. *Journal of Work-Applied Management*, 15(1), 37-50.
- Sisto, R., Fernández-Portillo, L.A., Yazdani, M., Estepa-Mohedano, L., EbadiTorkayesh, A.,(2022), Strategic planning of rural areas: Integrating participatory backcasting and multiple criteria decision analysis tools, *Journal of Socio-Economic Planning Sciences*, Volume 82, Part A, August 2022, 101248, Doi: <https://doi.org/10.1016/j.seps.2022.101248>.
- Shkohi, M.A., Eskandari Thrani, M., Mohammad Abadi, J., (2016). Strategic planning of Birjand city development based on the city development strategy approach with SWOT and QSPM models, *Social Cultural Studies of Khorasan*, 11(1): 105- 125. .(in Persian)
- Todes, A. (2017). Shaping peripheral growth? Strategic spatial planning in a South African city-region. *Habitat International*, 67, 129-136.
- Thoidou, E. (2013). Strategic spatial planning in the era of crisis: Current and evidence from the metropolitan area of Thessaloniki. *Spatium*, (30),
- Verburg, P. H., & Overmars, K. P. (2009). Combining top-down and bottom-up dynamics in land use modeling: Exploring the future of abandoned farmlands in Europe with the Dyna-CLUE model. *Landscape Ecology*, 24, 1167–1181. <https://doi.org/10.1007/s10980-009-9355-7>.
- Young, H. P. (2020). Individual strategy and social structure: An evolutionary theory of institutions.
- Yehorchenkova, N., Yehorchenkov, O., Finka, M., Ondrejicka, V., & Ondrejickova, S. (2024). Development of a conceptual model for an information management system in spatial planning projects. Case study of the making-city project. *Heliyon*, 10(12).
- Zhang, Q., Ban, Y., Liu, J., & Hu, Y. (2011). Simulation and analysis of urban growth scenarios for the Greater Shanghai Area, China. *Computers, Environment and Urban Systems*, 35, 126–139. <https://doi.org/10.1016/j.compenvurbsys.2010.12.002>